

Taalvaardigheid in ontwikkeling

De sectie Nederlands van het MBO-college 's-Hertogenbosch, afdeling HAVO/MBO heeft zich laten inspireren door de voorstellen van de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde VWO en HAVO. Zij heeft geprobeerd om de verschillende onderdelen van taalvaardigheid geïntegreerd te toetsen. Xander Noë doet hiervan verslag.

Er wordt veel geklaagd over de lage taalvaardigheid van de Nederlander in het algemeen en de leerling in het bijzonder. Jarenlang worden meisjes en jongens lastig gevallen met allerlei oefeningen, methodieken en uitlegtechnieken van een reeks docenten die hun deze vaardigheid bij moeten brengen. En het resultaat van deze wederzijdse inspanning is nihil te noemen.

Moet hier de conclusie aan worden verbonden dat het taalvaardigheidsniveau van de leerlingen niet te beïnvloeden is? Nee! Om te beginnen worden alle onderdelen die samen het begrip 'taalvaardigheid' vormen, overwegend apart onderwezen. Er wordt weinig moeite gedaan om de stof te integreren, om onderdelen te koppelen en in samenhang te toetsen.

Leerlingen zuchten diep als er weer een van de ontelbare spel oefeningen gemaakt moet worden. Als er weer een oefening 'stijl' wordt behandeld. Al deze oefeningen hebben erg weinig te maken met hun eigen dagelijkse taalgebruik. Zowel qua inhoud als qua vorm. En als ik mijn eigen lespraktijk bekijk dan moet ik bekennen dat ook mijn lessen niet de meest inspirerende zijn.

Diegenen die goed scoren bij een spellingtoets, leveren regelmatig briefjes in die wemelen van de fouten. Overwegend hechten leerlingen weinig belang aan de taalvaardigheidseisen die docenten opleggen, althans aan

een actieve beheersing ervan. In deze opvatting worden zij gesteund doordat ze hun eigen taalgebruik overal tegenkomen.

Het belang van taalvaardigheid

Afwijken van regels en conventies is natuurlijk helemaal niet erg, als zij deze maar kunnen toepassen. Het gebruiken van dialectuitdrukkingen is prima, als de leerling ze maar als zodanig herkent. Onvolledige zinnen in een brief naar een vriend, vriendin is niet iets waar die over valt; de beroemde sollicitatiebrief moet echter vlekkeloos zijn.

Het lijkt of de gedachte overheerst dat de ontvanger de boodschap toch wel begrijpt. De vorm waarin deze gegoten wordt, is niet belangrijk. Daarnaast hebben veel leerlingen de opvatting dat iemands taalvaardigheid niet beïnvloedbaar is. Je kunt spellen of je kunt het niet. Als je stijlfouten niet herkent, zul je ze ook wel nooit herkennen. Hoe vaak verzucht een leerling niet: 'ik ben een ramp als het gaat om spelling en stijl?'. Er heerst een pessimisme als het gaat over de waardering van de eigen vaardigheden op het gebied van de taal.

Dat taalvaardigheid ook een machtsmiddel is, wordt (nog) niet onderkend. Veel leerlingen keuren moeilijk taalgebruik weliswaar af, maar de versluiierende werking wordt niet gezien. Ze laten zich nogal gemakkelijk afleiden door een overdaad aan moeilijke woorden. De achterliggende gedachte lijkt te zijn dat als het moeilijk is, het ook wel goed zal zijn.

Het beoordelen van andermans taalvaardigheid of van de stijl van een auteur lijkt niet tot de competentie van leerlingen te horen. 'Daar heb ik geen verstand van, hoor!' Als het gaat om taalvaardigheid moet je eerst een held zijn, voordat je een oordeel over een ander velt.

Er gaat dus iets mis. Docenten zijn, uitzonderingen daargelaten, niet in staat om de leerlingen genoeg zelfvertrouwen op dit gebied bij te brengen en ook niet om ze de elementaire beginselen te leren.

Ik vind het erg vervelend dat sommige leerlingen de school verlaten terwijl ze nog niet taalvaardig zijn. Niet alleen vanwege de pro-

---

Afbeelding op pag. 218-222 Een geïntegreerd schoolonderzoek taalvaardigheid voor HAVO/MBO

SCHOOLONDERZOEK NEDERLANDS TAALVAARDIGHEID

10 december 1991

08.35 - 10.05

Dit werk bestaat uit vier opgaven.

opdracht 1

In het archief van de school vonden we een brief van Henk Bontes. We hebben de 'moeilijke' woorden weggelakt en die in een willekeurige volgorde boven de brief gezet. Aan jou de taak het juiste woord op de juiste plaats, zonodig in de juiste vorm, in te vullen. Elk woord kan slechts een keer gebruikt worden. Er staan ook woorden die niet ingevuld kunnen worden!

dissonant, struggle for life, ausdauer, regressie, j.l.,
drs, compenseren, item, vigerende, balans, paradox
polemie, rendez-vous, stigmatiseren, honoreren, sanctie,
sowieso, getto,

Alwin de Waard
Trompstraat 3
4323 Oud-Heusden

Datum : 's-Hertogenbosch, 28 november 1989
Referentie : HB/XN/001
Onderwerp : afwezigheid

Beste Alwin,

Op maandag 11 november ..... werden door jouw docent Nederlands .... P. Gielen bij het schoolonderzoek enige onregelmatigheden geconstateerd. Om jou niet te ..... met het etiket fraude, heeft hij mij dit later gemeld. Hoewel dit in strijd is met de ..... schoolonderzoekregeling, meen ik toch een ..... te moeten treffen.

Het betreffende schoolonderzoek wordt ..... met het cijfer 1. In dit geval wordt het een en ander ..... door de andere meetellende schoolonderzoekonderdelen. Dus het uiteindelijk resultaat kan nog op een voldoende uitkomen.

Rest mij nog jou te wijzen op de ..... in de resultaten die je tot nu toe behaalt. Ik spreek de hoop uit dat je genoeg ..... hebt, om dit jaar succesvol af te sluiten.

Met vriendelijke groeten,

H. Bontes,
afdelingsmanager HAVO/MBO

H. Bontes. adj.-dir.

HS - Economische School - Dag-avondmeo - Sireekschool voor Vorming en Beroepsopleiding

opdracht 2

als vorige opdracht.

Conform, in duplo, laconieke, anticiperen, distantiëren, fait accompli, au sérieux, alternatief, participatie, gerenommeerd, intentie, remedie, pro forma, in bonis, perspectieven, unaniem, hautain, prevaleren, bottleneck, delicate, recent, melange, paranormale, dissidenten

Herman de Brand
Grote Veerstraat 45
6754 BJ Geldermalsen

Datum . 's-Hertogenbosch, 28 november 1989
Referentie . HB/XN/002
Onderwerp . te laat komen

Beste Herman,

Afgelopen week is er een conflict gerezen tussen jou en de conciërges. Jij hebt je niet gemeld, alhoewel je te laat binnenkwam. Vooral de .....houding die jij meent aan te kunnen nemen tegenover het niet-onderwijzend personeel vind ik storend.

..... de voorschriften moet je op tijd aanwezig zijn. Het is dus zaak om er zelf voor te zorgen dat je een zodanige bus neemt, dat je bij aanvang van de lessen in het lokaal bent. Je kunt niet blijven aanvoeren dat de bus vertraging oploopt, doordat er een ..... is op de huidige route.

Het is een ..... besluit van het team dat het jouw verantwoordelijkheid is om op tijd aanwezig te zijn. Een ..... is het nemen van een vroegere bus! ..... gegevens leren dat de ochtendspits alleen maar drukker wordt. Je zult hierop moeten .....

Daarnaast kwam mij ter ore dat jouw ..... met betrekking tot het lesgebeuren te wensen over laat. Je laat blijkbaar jouw graffiti-aspiraties ..... boven de dagelijkse lesstof. Je zult in ieder geval de ..... moeten uitspreken dat je wilt werken. Je dient deze opleiding ..... te nemen.

Mocht je er niet in slagen oplossingen te vinden voor de vervoersproblematiek en mocht het niet lukken een betere studiehouding aan te nemen, dan plaats je mij voor een ..... en zal ik tot verwijdering moeten over gaan. Deze brief verspreid ik ....., zodat jouw ouders ook een afschrift ontvangen. Hopelijk heb ik je hiermede voldoende geïnformeerd.

Met vriendelijke groeten,

H. Bontes,
afdelingsmanager MBO/MBO

H. Bontes

---

opdracht 3

De leerlingenraad heeft besloten het examenfeest dit jaar stijlvol aan te kleden.

- a. De voorzitter van de raad heeft jou gevraagd de brief te bekijken en zondig te verbeteren.
In de brief staat een aantal stijlfouten. Deze moet je ook benoemen. Daarnaast is een aantal woorden fout geschreven. Verbeter deze eveneens. Sommige zinnen zijn niet goed geformuleerd. Ook dit euvel zul je moeten verhelpen.
Geef het regelnummer en verklaar de gemaakte fout.
- b v. Geachte mannen en vrouwen van de leerlingenraad
r.3. verkeerde woordkeus, moet zijn Geachte leden van de leerlingenraad of Beste leerlingen.
Totaal zijn er 38 fouten gemaakt.
- b. Tot slot vraagt de voorzitter of je een briefje aan de ouders wilt schrijven over het voorgenomen feest
Je mag elke indeling kiezen.

's-Hertogenbosch, 11 mei 1992

Betreft: het eindexamenfeest (interne notitie)

Geachte mannen en vrouwen van de leerlingenraad,

1. Hier even een briefje van de voorzitter van de leerlingenraad. Het behoort tot mijn taak ervoor te zorgen dat eenieder op de hoogte is van de activiteiten welke geplant staan voor de afsluiting van dit turbulente jaar.
- 5.

De leerlingenraad heeft nog geen overeenstemming bereikt over de vorm waarin het een en ander plaatsvindt. Vandaar dat ik besloten heb tot dit schrijven, zodat dit kan dienen als intern discussiestuk. Het is dus vertrouwelijk. Hoe is de stand van zaken?

- 10.
15. De leerlingenraad heeft besloten een stijlvol feest te geven en moet nu aan de leerlingen toestemming vragen voor dit gebeuren. Een aantal leden van de leerlingenraad willen een traditionele aanpak d.w.z., de vrouwtjes in het lang (Mantelpakje eventueel toegestaan) en de heren in kostuum. Een paar anderen willen het echter niet voorschrijven, zij willen de leerlingen verplichten een eigen invulling aan het begrip "stijlvol" te geven.
- 20.

25. Ik laat deze brief rondcirculeren zodat ik de meningen kan peilen. Dit behoort tot een van de elementaire rechten van de democratie en dus ook van de leerlingenraad. Waarvoor ik ontzagelijk veel respect heb. (Nietwaar Lex?)

Alle geintjes op een stokje, wij kunnen ons niet permitteren om af te gaan voor de hele school. Wij moeten ervoor waken dat het feest vlees nog vis word.

30. Vandaar dat een stel ideeën ter tafel gekomen zijn. Het is nochtans niet mogelijk alle praktiese voorstellen te bespreken. Maar dat het geen pyama-party wordt, is zeker.

35. De bedoeling is dat iedereen met de auto bij het feest arriveert. Wij hebben rode lopers gehuurd, men kan dus schrijden. Broers en zusters moeten staan juigen. We vragen of Cees Horvers de aankomst vereeuwigd.

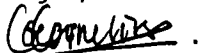
40. Er wordt alleen wijn en jus geschonken. Men komt namelijk om sjiek te doen en niet om het drinken. Op het feest verschenen zullen versnaperingen worden aangeboden.

45. De docenten zullen zich ongetwijfeld weer onsterfelijk belachelijk maken, hetgeen de zaak aanmerkelijk verluchtigt, dus dat is voor ons een zorg minder. Ik stel voor dat de secretaris contact regelt met de voorzitter van de diplomacomissie.

De uitreiking van de diplomas ging vorig jaar erg goed en vlot. Deze houden we erin.

50. Tot zover dit schrijven. Het is bedoelt om de tongen te horen spreken. Want haast elke discussie is vruchtbaar, zolang er maar niet beoordeeld wordt.

Luitjes, de mazzel

 .

Coen Cornelissen
Voorzitter leerlingenraad

---

opdracht 4

Verbeter de volgende zinnen.

1. toekomstvoorspellingen
2. Je moet beter zorg aan je werk besteden.
3. Hij heeft een grote tuin en er gisteren drie uur in gewerkt.
4. de uiterste limiet
5. De oorzaak van jouw succes is te danken aan je doorzettingsvermogen.
6. Men zegt dat je door hard werken veel kunt bereiken, maar ze zeggen zoveel.
7. Mag ik die brommer overkopen?
8. Uw brief van d.d. 3 juni hebben wij ontvangen.
9. Ondanks zijn wonden vocht hij door, totdat zijn krachten hem begaven en van het paard stortte.
10. De levertijd vergt ongeveer drie weken.
11. een vaste standaarduitdrukking
12. Nauwelijks binnengekomen, barstte de bui in alle hevigheid los.
13. Echte kampeerliefhebbers storen zich niet aan de ongemakken die kamperen met zich meebrengen.
14. Al die overbodige rompslomp die nergens voor nodig is, kunnen we missen als kiespijn.
15. In zijn haast nog op tijd te komen viel de vaas van de kast.
16. Langs de weg stonden hier en daar vierkante stenen om uit te rusten.
17. Ijs met slagroom ben ik dol op.
18. Ruim vier uur sloot de voorzitter de vergadering.
19. Vanmorgen ben ik vroeg opgestaan en ik heb de auto gewassen.
20. De bemanning van de schepen die het ongeluk zagen gebeuren, trachtten zo dicht mogelijk in de buurt te komen.
21. Bij z'ou ingewikkeld probleem moet je deskundige experts inschakelen.
22. Met die berekingen heb ik geen moeite mee.
23. Ik krijg van hem nooit geen gelijk.
24. Hij is belachelijk gemaakt en weggelopen.
25. Na aangestoken te zijn, bleef ik in de buurt van de barbecue om te voorkomen dat het vlees niet zou aanbranden.

succes en voor later een prettige
vakantie,
Piet G, Xander, Piet vd S en Nico

blemen die dit oplevert in een vervolgstudie, maar vooral ook vanwege de gevolgen die het voor hun persoonlijke leven kan hebben.

Volgens mij is een andere aanpak de moeite van het proberen waard. Hieronder geef ik een poging daartoe weer.

Aanleiding

Op het HAVO/MBO waar ik werk, waren de verschillende onderdelen die betrekking hebben op taalvaardigheid terug te vinden in toetsen in het eindexamenjaar. De leerlingen kregen een tweetal dictees, een proefwerk moeilijke woorden en moesten twee brieven schrijven. De resultaten waren niet goed. De herhalingslessen spelling, de lessen brieven schrijven en de eindeloze uren moeilijke woorden mochten niet baten. Gelukkig is taalvaardigheid maar een onderdeel; het eindresultaat wordt slechts ten dele hierdoor bepaald.

De vorm waarin moeilijke woorden getoetst werden, veranderde al snel. De moeilijke woorden werden niet langer zelfstandig gevraagd (geef de betekenis van...), maar in een zinsverband. Boven de oefening stonden dan onder andere de woorden waaruit gekozen kon worden. Dat is nog steeds zo. De woorden die de sectie Nederlands behandelt, komen uit examenteksten. Daarnaast worden afkortingen en overgenomen uitdrukkingen besproken. We proberen om de leerlingen te trainen in het bedenken van een betekenisveld. Niet zomaar woorden in het hoofd stampen. Deze toetsvorm voldoet veel beter. Natuurlijk is de verhouding tussen het aantal gevraagde en het aantal bestudeerde woorden scheef.

Geïnspireerd door de herschrijfvoorstellen die de Commissie Vernieuwing Eindexamenprogramma's Nederlandse taal en letterkunde vwo en havo in haar voorlopige voorstellen noemde, hebben wij geprobeerd een andere invulling aan het schrijfonderwijs te geven. Wij hebben het CVEN-idee als kapstok gebruikt om de verschillende onderdelen integraal te toetsen. Het onderwijs is dus nog 'gescheiden', de toets is grotendeels geïntegreerd. Wij hebben deze keuze om twee redenen gemaakt. De gedachte dat met de onderlinge samenhang voor leerlingen ook de zinvolheid zou toenemen. En wij zagen in deze toetsvorm een

mogelijkheid om de hoeveelheid correctie te beperken.

De toets

Hieronder geef ik ter illustratie ons laatste schoolonderzoek weer. Ter toelichting daarop nog het volgende. Alle leerlingen hebben in de tijd dat ze bij ons vertoeven enkele brieven van de afdelingsmanager ontvangen. Wij hebben twee brieven bedacht waarin de moeilijke woorden zijn weggelaten. Boven de brieven staan meerdere woorden. De leerlingen moesten dus uit de context kunnen opmaken welk woord hier bedoeld wordt.

Het zwaartepunt van het schoolonderzoek is de derde opgave. De leerlingen kregen de opdracht een brief te verbeteren en zelf een brief te schrijven. In de herschrijfopdracht moesten de leerlingen allerlei fouten kunnen herkennen. De stijlfouten moesten tevens benoemd worden. De slotopdracht bestond uit zinnen die vergelijkbaar zijn met oefenzinnen uit het boek.

Na de toets

Leerlingen vonden het een moeilijk schoolonderzoek. Het was erg veel. In oefening 3-a stonden zoveel fouten dat het overzicht weg was. Een enkeling is daardoor de b-opgave vergeten. Er bleken meer mogelijkheden te zijn dan wij hadden voorzien. Het resultaat viel niet tegen: het gemiddelde was 5,8.

De wijze van examineren is goed bevallen. Nu moeten wij nog materiaal ontwikkelen waardoor we als het ware de toetswijze in het onderwijsprogramma opnemen. Het uiteindelijke doel is om leerlingen het herschrijven van eigen teksten aan te leren. Als zij in staat zijn kritisch naar hun eigen produkten te kijken, voor de hand liggende fouten te verbeteren en daarbij de doel- en publiekgerichtheid niet uit het oog te verliezen, zijn we waar we wezen willen.